

Iskola és társadalom

Szakemberképzés és világnézeti nevelés

Korunk, de főleg a tudományos-technikai forradalom a nagyarányú specializálódás következményeként már elveti a pozitívista fogantatású tudományideált, az egyoldalúan értelmezett szakmaközpontségét. Helyette a személyiség minden oldalú fejlesztésére törekszik; ez elengedhetetlen feltétele a szocialista társadalomunknak.

Napjaink szocialista embertípusának, vagy közelebbről a kommunista szakember formálásának igen fontos része a marxizmus-leninizmus. Ezen eszmerendszernek elsajátítása az egységes oktató-nevelő munkánk legfontosabb feladata. Azon sajátos feladatnak, amelyet a marxizmus oktatásának — a világnézeti nevelés egész rendszerén belül — be kell töltenie, van egy olyan összetevője, amely egész korunk és a szocialista fejlődés jelenlegi feltételeiből, másrészt pedig a marxizmus emberközpontú koncepciójából következik. Mindennapi életünkben, de sajnos, az oktatási intézményeink gyakorlatában is találkoznak bizonytalansággal, tapasztalunk félreértéseket a „világnézeti nevelés” mibenlétét illetően. Erre utal a közvéleményben jelentkező megkülönböztetés, amely egyfelől „szakmai tárgyakról”, másfelől „világnézeti”, illetve „politikai tárgyakról” tesz említést. A „szakmai” és a „világnézeti” szembeállítás sokszor egyúttal a „világnézeti” és a „politikai” tárgy azonosításával. E szembeállítás a túlzott egyszerűsítés mellett magában hordja (hordhatja) azt a szintén téves nézetet, hogy a marxizmus nem tudomány.

Nálunk a képzés egésze egyszerre több funkciót tölt be: többek között a marxista világnézet kialakításának funkcióját. A világnézetünk alapjai című tárgy nem csupán az ismeretek valamilyen összessége, hanem gyakorlati jellegű, érzelmileg motivált, társadalmi-politikai elkötelezettség. Az a tantárgy, amely arra törekszik, hogy a szocialista magatartás és a társadalom számára hasznos tevékenység értelmi, érzelmi, akaratát összehangoló és személyiség tulajdonságaivá váljanak. A világnézeti nevelés során tudatátalakítást végzünk. Ami olyan személyiségformálás, ahol a legfontosabb cél az etikai-politikai ismeretek elsajátításán túl az alkalmazás készségének és képességének kifejlesztése. A tudományos világkép kialakításához szükség van a szaktudományok ismeretanyagaira, de rendkívül fontos a középiskolai tárgyakból szerzett ismeretek szintetizálása is.

A világnézet integráló tantárgy. Nagy nehézséget jelent tanulóink jelentős részénél, hogy a középiskola első három osztályában a téma szétszórtan jelentkezik, s így azokat könnyen elfelejtik. Feladatunk ezért a részek összeillesztése, a szerzett tapasztalatok összefoglalása, világnézeti interpretálása. A tanulóknak letisztult materialista világnézetet kell átadni, amelyben a természetben és a történelmi fejlődésben elfoglalt helyét. Oktatásunk alapvető követelménye, hogy a világképet,

mint az emberi ismeretek dinamikus fejlődő rendszerét mutassuk be, sőt a kronológiai sorrendben egymást követő világképek bemutatásával is a megismerés szüntelen fejlődését hangsúlyozzuk.

Itt merül fel: a világnézetünk alapjai című tárgy természetudományi vagy társadalomtudományi orientációjú legyen-e? Esetleg mindkettő? Ez esetben a tantárgyat is két-tősséget kíván. Ismernie kell a biológia, kémia, fizika, illetve a történelem, etika, filozófia, politikai gazdaságtan, üzemgazdaságtan, jog és a tudományos szocializmus tanításait. Nem könnyű ennyi kívánalomnak eleget tenni! A fentiek ellenére is hangsúlyozzuk, hogy a tárgy oktatásának szükségességéről nem lehet vitatkozni, csupán arról, hogyan tovább? Szükség van a megújulásra. Történelmi ez a történelem rovására, óraszám-növeléssel úgy, hogy a társadalomtudományokat itt említjük — de megvalósítható ennek fordítottja is. Nem szabad azonban szem elől téveszteni, amit Lenin így fogalmazott: „Nem ritkán megesik, hogy az éltebbek és öregek nemzedékének képviselői nem tudnak megfelelő módon bánni az ifjúsággal, amely szükség szerint másképpen kénytelen a szocializmushoz közeledni, nem azon az úton, nem abban a formában, nem olyan viszonyok között, mint apái.”

A figyelmeztetés aktuálisabb, mint valaha.

Dr. Kárpáti Sándor,
a Déri Miksa szakközépiskola tanára

Nem rettentette őket statárium s halál

Egy politikai per ötvenedik év'ordu'ójára

Ötven éve múlt, hogy 1927. április 12-én reggel 9 órakor a budapesti törvényszéken megkezdődött a Horthy-korszak egyik legnagyobb „kommunista pere”. Szántó Zoltán és társai, kommunisták és szocialisták néztek szembe az ellenforradalom vészbíráival. Az ügyész „lázas előkészítésére irányuló szövetség” büntetést emelt vádat, és halálbüntetést kért. Minden előkészület megtörtént. Az állami hóhér segédével s néhány pap készen állt az ítélet végrehajtására.

A vádlottak padján az 1925 áprilisában megalakult legális Magyarországi Szocialista Munkáspárt vezetői, a párttal szoros kapcsolatot tartó kommunista vezetők, a KIMSZ vezetői ültek. Az MSZMP-t az illegális kommunista párt segítségével és irányításával a szociáldemokrata párt politikai irányvonalával, tevékenységével elégedetlen, a pártból és a szakszervezetből kizárt baloldali munkások hívták életre. A párt működésének rövid ideje alatt következetesen kiállt a munkásság és szegényparasztság osztályérdekeiért. A legális pártok közül egyedül az MSZMP törekedett a rendszer megdöntésére. Az MSZMP politikai irányvonala és az illegális KMP-vel való kapcsolata magyarázza az ellenforradalmi rendszer urainak dühét a perbefogottak ellen, s az ügyész gyilkos szándékát.

A rögtönítélő bíróság elé állított 31 vádlott között találjuk Szántó Zoltánt, a KMP KB tagját, az MSZMP-ben működő kommunista frakció vezetőjét, Poll Sándort és Kocsis Jánost, a KMP KB tagjait, Vági Istvánt, az MSZMP vezetőjét, a KMP KB tagját, Löwy Sándort, az MSZMP Fiatalmunkás Alosztályának vezetőjét, a KIMSZ KB titkárát és a KMP KB tagját, Szerényi Sándort, valamint Hunya Istvánt, az MSZMP falusi szervező munkájának egyik ismert irányítóját. A pernek több figyelemre méltó szegedi vonatkozása volt. A XI. rendű vádlott Pusztai (Pipicz) József elvtárs volt, aki 1921–1924 között mint tímartanonc sikeresen vezette a szegedi szocialista ifjúsági mozgalmat. Ő már 1922-től tagja a KIMSZ-nek. 1925-ben, miután Szegedről baloldali magatartása miatt távoznia kellett, Budapesten kapcsolódott be az MSZMP, illetve a KIMSZ munkájába. Az MSZMP Fiatalmunkás Alosztályának egyik vezetője, majd a KIMSZ KB tagja lett. A következő év februárjában illegálisan Bécsbe ment, ahol Kun Béla és Landler Jenő vezette titkárság tanfolyamon vett részt, négy másik elvtárral együtt. Pusztai elvtárs a közelmúltban volt 70 éves, s most is itt él Szegeden. A per kevés élő tanúinak egyike.

A statáriális pernek azonban más szegedi vonatkozásairól is tudunk. 1925 tavaszán városunkban is megkezdődtek az előkészületek az osztályharcos munkáspárt helyi szervezetének megalakítására. Formálisan ugyan nem alakult meg az MSZMP szegedi szervezete, de Ladványski József vezetésével kialakult egy illegális csoport, amely rendszeresen találkozót tartott Lengyel János, Szekeres u. 18. szám alatti lakásán. Többek között Gladics József, Héger Mihály, Cseh Imre, Deli Károly, Gera Sándor, Vénig István, Ördögh Mihály, Nagy Ferenc, Kamasz Imre, Szabó Jánosné és Ábrahám Rózsi tartott fenn egymással s az MSZMP-vel, illetve a Fiatalmunkás Alosztállyal, ezáltal a KMP-vel és a KIMSZ-szel szorosabb kapcsolatot. Az MSZMP tagjai erőteljes frakciót alakítottak a börpári munkások szakszervezetének helyi csoportjában. A párt szegedi hívei röpiratokat terjesztettek, s megkezdték az aratósztrájkok szervezését, a környékbeli MSZMP-szervezetek létrehozását. 1926 nyarán már Csongrádon, Mindszenten, Hódmezővásárhelyen, Makón és Szentesen is tevékenykedtek az MSZMP szervezetei, illetve megbízottai. Összel a munka eredményesebb összehangolása érdekében megalakult a párt „Szeged és környéke vezetősége”. A szocialista munkáspárt vezetősége két körlevélben fordult a szegedi és környékbeli párttagokhoz. 1926. november végén azonban megszaktadt a szépen fejlődő munka, a rendőrség letartóztatta a szervezkedés vezetőit. Engedély nélküli röpiratterjesztésen kívül azonban nem sikerült rájuk bizonyítani egyéb illegális tevékenységet, így kéthónapi vizsgálati fogság után szabadlábra kerültek. Helyzetüket megkönnyítette, hogy a szegedi párttagokkal kapcsolatot tartó budapesti vezetők nem vallottak szegedi elvtársaikra.

Az 1927. áprilisi statáriális per vádlottjai igen bátran, kommunistákhoz méltóan viselkedtek. Visszavonták valamennyiüket, amelyet napokig kegyetlen kínzással csikartak ki belőlük. A 31 vádlott nyíltan hangoztatta kommunista, szocialista meggyőződését, s visszautasította a fegyveres lázadás előkészítésének vádját. Dr. Vámbéry Ruzsem, a védőügyvédek nevében követelte, a vádlottak ügyét utalják rendes bíróság elé, mert a kivételes törvények a háború befejeződésével hatályukat veszítették, és egyébként is csak a lázadás, nem pedig a lázadásra vonatkozó szövetségek tartozik rögtönítélő bíróság elé. „Ha a bíróság jónak látja a tárgyalást mégis megtartani, akkor azt kell mondanom, hogy

itt nincs másról szó, mint törvényes formába öltöztetett gyilkosságról” — mondotta Vámbéry, mielőtt a bíróság elnöke meg nem vonta tőle a szót.

A tárgyalást azonban megtartották. Este fél 8 órakor vonult vissza a bíróság, s fél 9-kor a baloldali elleni perekben hírhedté vált Töreky, a rögtönítélő bíróság elnöke kihirdette az ítéletet: „A törvényszék, mint rögtönítélő bíróság kimondja, hogy az ügy a rögtönítélő bíróság elé nem tartozik...” A fasiszta rendszer igazságszolgáltatása a jobboldali politikai körök hisztérikus hangulateltétele ellenére is meghátrált, nem merete vállalni a politikai gyilkosság várható hazai és külföldi visszhangját. A perben szereplő vádlottak félelmet nem ismerő, bátor kiállása, a magyar és külföldi haladó szervezetek és személyek tiltakozása ezúttal lefogta a gyilkosok kezét.

Az ügy azonban ezzel nem ért véget. Az ellenforradalmi Magyarországon ugyanis, az 1921. évi III. törvények értelmében büntetendő cselekménynek számított a kommunista párthoz való tartozás pusztán ténye is. Az elfogott kommunisták ügyét „rendes” bírósági eljárás elé utalták. Az újabb, immár 68 kommunista és szocialista vádlott elleni per, 1927. október 17-től 15 tárgyalási napon folytatta le a budapesti magyar királyi büntetőtörvényszék.

A vádlottak továbbra is visszautasították a vádat, leplezték a rendőrség brutálisításait, s november 7-én, amikor az utolsó szó jogán szólhattak, valamint az ítélet-hirdetésekor hangos tüntetést rendeztek a fennállásának 10. évfordulóját ünneplő Szovjetunió mellett. Eltették a kommunista pártot, a KIMSZ-t és a Kommunista Internacionálét. A bíróság 36 vádlottra szabott ki kisebb-nagyobb büntetést. A legsúlyosabb ítéletet Szántó Zoltán kapta, 8 év és 6 hónap elzárásra ítélték, Vági Istvánt pedig 4 év 6 hónapra. Pusztai elvtársra 2 év és 4 hónap börtönbüntetés mértékét ki, s a tüntetésekben való részvételért még külön sötétzárkát kapott, illetve nyolc társával együtt újabb vádat emeltek ellene.

A per fél évszázados évfordulója alkalmából kegyeletlen emlékeztünk a vádlottak közül azokra, akik életük végéig hűek maradtak a szocializmus ügyéhez, de már nem lehetnek közöttünk, s tiszteltet azokra, akik ma is fáradhatatlan építői szocialista jelenünknek.

Bárany Ferenc

Egy családregény vége

Rendkívül örvendetes, ám kritikák által összefoglalóan eddig nem méltatott jelenleg figyelhet meg az elmúlt évek magyar prózairodalmában: megszorítottak azok a művek, amelyek 1945 utáni történelmünk legnehezebb korszakát, az úgynevezett személyi kultusz éveit ábrázolják. Újszerűbb, összetettebb, mélyebb megközelítésekben, erőteljes, bátor és tisztességes alapállásban. Természetes, hogy főleg a negyven körüliek, az azon is túl járók nemzedékéhez tartozó írók vannak legkedvezőbb pozícióban: fiatalon, de mégis csak már felnőtt fejjel élték át a Rákosi-időket, s koruk alkalmassá teszi őket a művészi távolságtartás attitűdjére, az azóta eltelt évek pedig egy lezisztult, átgondolt ítéletalkotás meghozatalára.

Nádas Péter harmincéves korára fejezett be erről az időszakról egy regényt. Az *Egy családregény végének* utolsó lapja után az ember ezt nemigen hinné el, ha a megírás dátuma nem árulkodna — és igazolna. Igazolja, hogy — sülvény-költőcskék, divatfiú frócskák időről időre tapasztalható pályogatása ellenére — megelégedő felkészültséggel és művészi erővel: az igazán jelentős mű nem az életkor függvénye, legalább is korántsem elsőrendűen. Az *Egy családregény vége* a fiatal magyar prózairodalom egyik legfigyelemreméltóbb, legerőteljesebb alkotása.

Pedig először — látszólag — igen nehezen bomlik ki a cselekmény és a mondandó,

Gyermekszemmel-gyermekfejjel tükrözve kavargó előtűnk fantázia és emlék, mítosz és valóság. A nagyszülei által nevelt tízéves kisfiú világa megoszlik a nagypapa zsidó mítoszainak és filozófiáinak fejezetei, érzelmi túlfűtöttségéből eredő látomásai és ritkán látott, az elhárítóknál szolgáló apja iránti szeretetigényének képzetei között. Nagypapja, majd nagymamája halála után intézetbe kerül, a többi „áruló” gyermekeivel együtt, apja az egyik perben még tanúként villant elénk, később már csak elítélésének következményeivel találkozhatunk fia sorsának alakulásában.

A regény sajátos atmoszférája, rendkívül tudatos motívumrendszere teljes súlyosságában mutatja fel egy korszak minden embertelenségét, s ugyanakkor a zsidó sors önvizsgálatát szélesedő-gazdagodó freskóját is megfesti. Ennek a két, voltaképpen egymástól távol eső, mégis egymást keresztező tudatvilágnak kettős megragadásából következik a mű szinte egyetlen, de elég fontos hiányossága is: a szerkesztés egyenetlensége. A nagypapa mítoszai és a gyermek világképe között a kapcsolat nem egyértelmű, s a befejezés, a mű üzenete szempontjából kulcsfontosságú intézeti rész elnagyolt, túl vázlatos. A regény azonban így is érett, okos íróé: fontossága a már említett újabb regények sorában is a legelső közé emeli. (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1977.*)

Domonkos László

Várak

Csehszlovákiában és Morvaországban a műemlékvédelmi szakemberek két és fél ezer várat és kastélyt tartanak számon. A leghíresebbek köztük Karlstejn, Hluboká, Opocno, Konopiste és Krievoklat, de sok száz más vár is műemlékritikásnak számít. Ezek közül sok várban laknak, vagy közösségi célt szolgálnak, mint hivatalok, iskolák, üdülők, kórházak.

Az épen maradt, műemlékként feltve őrzött várak mellett, amelyekre évente 500 millió koronát költ az állam, igen sok a várom is. A prágai kuriózumgyűjtők klubjának tagjai nemrég megszámozták, jegyzékbe szedték a várakat és romokat. E lajstrom szerint az országban több mint háromezer a várak, paloták, romos és ép erődítmények, udvarházak száma.

A műemlékekben gazdag városok közül kiemelkedik Prága. A cseh fővárosban 61 értékes műemléket tartanak számon, köztük a Hradszin csodálatos épületeit.

Szénmilliárdosok

A kazahsztáni geológusok hozzáfértek a Karagandaimedence mélyen fekvő szénrétegeinek feltáráshoz. Jelenleg a kitermelés még a felszínhez közel, jóval kisebb mélységben folyik. A most elkezdett geológiai vizsgálatokkal előkészítik a mélyen fekvő szénrétegek bonyolultabb kiaknázását.

A geológusok által felmért készletek kitermelése több évtizedre biztosítja Kazahsztán kohászati üzemének és villamos erőműveinek fűtőanyag-ellátását. A becslések szerint ugyanis a kazahsztáni föld mélyében még több száz milliárd tonna szén rejtőzik.

Egy üzem a dzsungelkorszak után

Vietnam Hasonbiny tartományában, Baviában az 1. számú Elektromos Műszergyár most ünnepli 10 éves születésnapját. Ifjú kora ellenére az üzem jelentős szerepet játszik a köztársaság gazdaságában. Alighogy megkezdte a termelést — 1967-ben —, máris evakuálni kellett a gyárat a dzsungelbe, az amerikai légialakozók elől. S így kezdetben mindössze 100 emberrel, nagyon egyszerű műszereket készítettek.

Mikor a dzsungelkorszak véget ért, az üzem kibővült,

műszaki iskolát alapítottak, amely fiatal kádereket képezett. Ma már vállalati kollektívája több mint tízezer fő — akiknek jelentős része a Szovjetunióban és más szocialista országokban tanult.

A Baviaba visszatelepült üzem több mint 40-féle nagy pontosságú elektromos műszert gyárt, köztük vezérlőpultokat, elektromágneses indítóberendezéseket, elektromos reléket... Az 1976–80-as ötéves terv végére a gyártott modellek számát százra emelik.